

## שפטים באלהי מצרים

ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ד' שפטים (לג ד), ופרש"י ומצרים מקברים טרודים באבלם, והיינו שמשום כך לא היה להם פנאי לעכב את ישראל כ"ה בשפתי חכמים, ויש להבין למאי הוזכר כאן גם מה שבאלהיהם עשה ד' שפטים.

והנה ברמב"ן פ' בא (י"ב י"ב) כי "וכן בשעת מעשה כתוב וד' הכה כל בכור וכל בכור בהמה ולא הזכיר השפטים באלהיהם כי למיתת הבכורות חרדו שנאמר ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים והשפטים באלהיהם לא נודעו עד הבוקר שהלכו לבית תועבותיהם וכתוב ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ד' שפטים", וכפי

הנראה ברמב"ן דרך בבוקר נודע להם שעשה ד' שפטים באלהיהם, וזה פ"י הפסוק כאן דמה"ט היו טרודים בבקר מהצער שראו שעשה ד' שפטים בפסיליהם.

והנה בילקוט שמעוני פ' בא סי' ר"ח א"י "כי אין בית וגו' ר' נתן אומר וכי לא היה שם בית שלא היה שם בכור, אלא מכיון שהיה [הבכור] לאחד מהן מת היה עושה איקונין

שלו ומעמידה בתוך ביתו ואותו היום נשחט ונדקת וזורת והיה אותו היום קשה בעיניהן כאילו אותו היום קברוהו, ולא עוד אלא שהיו המצרים קוברים בתוך בתיהן והיו הכלבים נכנסין דרך הכוכין ומחטטין ומוציאין את הבכורות מתוך כוכיהן ומתעתעים בהן וקשה היה בעיניהן כאלו אותו היום קברום". ובאמת שיש להבין למה היו קוברים בתוך בתיהם, והנה בילקוט שמעוני פ' ויצא סי' ל"א א"י מה הם תרפים, שוחטין אדם בכור ומולקים את ראשו ומולחין אותו במלח ובשמים וכותבין על ציץ הזהב שם רוח הטומאה ומניחין אותו תחת לשונו ונותנין אותו בקיר ומדליקין ומשתחווים לו כו', ועפ"ז י"ל דמה שהיו קוברים הבכורים בתוך בתיהם הוא ג"כ משום ע"ז וכמת' מהילקוט הנ"ל שהיו משתחווים לבכור.

ולפ"ז אפ"ל דמה שהיו הכלבים חוטטים את קברי הבכורים שלא היה זה משום מה שנאמר והכיתי כל בכור, אלא משום מה שנאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים. ולפ"ז מובן הפסוק ומצרים מקברים את אשר הכה ד' בהם כל בכור ובאלהיהם עשה ד' שפטים, והיינו שנכלל בזה מה שהכלבים הוציאו את הבכורים מקברותיהם וזהו שהיו טרודים בזה לקברים. אלא שידידי הג"ר אברהם סובל שדא ביה נרגא שבפסוק (שמות י"ב י"ב) נאמר ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ד', והרי מפסוק זה למדו אני ולא השליח, וא"כ גם סוף הפסוק ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים היינו אני ולא השליח, וזה דלא כהנ"ל שהיה ע"י מה שכלבים גררו אותם.

## גולה אינו יוצא להעיד

ברמב"ם פ"ז מהל' רוצח ה"ח הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם אפילו לדבר מצוה או לעדות בין לעדות ממון בין לעדות נפשות אפילו להציל נפש בעדותו כו' עכ"ל.

והנה אם באו עדים לב"ד והעידו על פלוני שחילל את השבת ודינו למיתה ויודעים ב"ד שבעיר אחרת יש עדים אחרים שיכולים להכחישם או

להזימם אלא שאותם עדים חולים הם ואינם יכולים לבא לב"ד, וכי יהרגו ב"ד על פי עדות הראשונים, ולכא' יצטרכו לילך אצל העדים החולים לקבל מהם עדות, וא"כ אם יודעים שהרוצח שבעיר מקלט יש לו עדות לזכות את פלוני מחיוב מיתה לכא' צריכים ב"ד לילך אליו וא"כ במה שאין הרוצח יוצא אין כ"כ חידוש שהרי ב"ד צריכים לבא אליו.

והנה יש לדון בנביא שקר שדינו דוקא בב"ד של ע"א כמבואר בסנהדרין דף ב', והרי סנהדרין יושבין בלשכת הגזית, וע"ש דף י"ד ב' מצאן אבית פאגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המרה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם, אבל ד"ז הוא מצינו רק בזקן ממרא ולענין שיהא אפשר לדון דיני נפשות כמבואר בע"ז ח', ולא בשאר דינים שצריכים סנהדרין, והרי מצינו שעשר גלויות גלתה סנהדרין וכמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' סנהדרין הי"ב ומשמע שהיה להם דין סנהדרין, (ובס' המפתח ברמב"ם פרנקל פ"ה מהל' סנהדרין הל' א' הביא בזה דברים).

וגם מצינו מחלוקת לענין קבלת עדות בדיני נפשות, שד' רס"ג דסגי בג', והרמב"ן פ' שופטים חולק שקבלת עדות כתחילת דין, אבל ולד' רס"ג הרי אפשר שיעיד הרוצח את עדותו בפני ג' בעיר מקלט. ומלבד זאת הואיל ויודעים שיש עדים לזכותו הרי זה דין מרומה, וצ"ל דאיירי באופן שאי אפשר להודיע לב"ד שיש כאן עדות לזכות.

## קבר יוסף בשכם

במכות י"ב א' א"ר אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיותם, לחיים נתנו ולא לקבורה, והיינו שאין עושים קברות במגרש.

ובס' יהושע (כ"ד ל"ב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב מאת בני חמור אבי שכם במאה קשיטה ויהיו לבני יוסף לנחלה.

ובשו"ת מהר"י וייל סי' ע"א הק' שהרי מרחיקין את הקברות מן העיר חמישים אמה, כדאי' בב"ב כ"ה א' ות"י דה"י חוץ לחמישים אמה וגו' מיקרי שכם.

אך ק' יותר הרי שכם היתה מערי מקלט כמבואר ביהושע פכ"א. והנה בבראשית מ"ח כ"ב ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך ופרש"י שכם ממש היא תהיה לך חלק אחד יתירה על אחיך וכ"ה בתרגום יונתן ואנא הא יתבית לך ית קרתא דשכם חולק חד למתנא יתיר על אחך, וע' בדעת זקנים מבעלי התו' שפי' ויש מפרשים שכם אחד היינו קבר שבשכם כדכתיב ואת עצמות יוסף קברו בשכם כו', ונמצא שפי' שזה גופא נתן יעקב ליוסף, אבל מ"מ הואיל והיה עיר מקלט והרי אין עושים קברות במגרש א"כ ק' כנ"ל.

[ובעירובין נ"ז א' רבינא אמר מאי רביע רביע דתחומין רב אשי אמר מאי רביע רביע דקרנות, וכ' התו' ד"ה מאי "קסבר דאין מגרש לקרנות ורב אשי סבר דאדרבה אין מגרש אלא לקרנות ולא לתחומין", ולפ"ז אפ"ל שלפי רבינא קברו בקרנות ולפי רב אשי קברו שלא בקרנות, אבל יש חולקים ע"ז שיש מגרש סביב הכל.



ונפ"מ בהנ"ל אם מותר לכהן לילך לקבר יוסף דאם חשיב כמו כל קבר לפני הדיבור אינו מטמא באהל, אך אם קרוי אדם הרי מטמא באהל, והשיב הגר"ח ק"ע ז"ל יוכי יודעים היום בודאות מקום הקבר, וצ"ב שאם אין יודעים מקום הקבר א"כ אפשר שאין כלל קבר, ואם בודאי יש שם קבר הרי אפשר שהוא קבר של א"י שאינו מטמא באהל, ואולי הוא ספק קבר של ישראל אחר שמטמא באהל, ויש לדון דהוי ספק קבר שמטמא באהל ספק אינו מטמא באהל וא"כ כשיש שם ג' בני"א הוי ספק טומאה ברה"ר דטהור, ותל"י בד' האחרונים אם מותר לכהן להכנס לספק טומאה ברה"ר, וע' בזה במנ"ח מצוה רס"ג ובהערות שם.

ומיהו לענין קבר רחל הרי לכא' חשיב קבר שלפני הדיבור ולא מצינו בפסוק שנקראת אדם וא"כ להתו' בב"ב אין טומאת אהל, אך ע' בשדי חמד כרך ט' מערכת ראש השנה סי' א' עמ' 61 שהביא משו"ת זית רענן ח"ב סי' כ"ו בשם הגר"ש סלאנט ז"ל לאסור לכהנים לילך לקבר רחל ע"ש דיש סוברים שקברי נכרים מטמאים באהל, וגם אפשר דמש"כ תו' גבי אברהם דאיקרי אדם ה"ה לכל אבות ואמהות ע"ש, וע"ש בשדי חמד כרך ו' פאת השדה מערכת ארץ ישראל סי' ג' עמ' 388, והנה ע' בחי' הריטב"א ב"ב נ"ח שכי' יו"ש מקשין למה מציין מערתא דאברהם דהא קברי גויים אינם מטמאין באהל וכדאי' ביבמות (סא), ותירצו בתו' דאברהם אבינו שהיה נביא וקיים כל התורה כולה הוא כישראל, וכן אדם הראשון נביא היה, ולפ"ז אפשר שאין לחלק בין אברהם לשאר אבות ואמהות.

ובמש"כ הגר"ח ק"ע שקבר שלפני הדיבור שאינו מטמא באהל לא נאסר לעשות במגרש, יש להעיר חדא דאי' במכות י"ב א' אמר ר' אבהו ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיותם לחיים נתנו ולא לקבורה, וא"כ אין זה משום טומאה אלא משום שניתן לשימוש של חיים, וגם שאם הוא משום טומאה ודוקא טומאת אהל, א"כ יתחדש שמונת לקבור נכרי במגרש, שאינו מטמא באהל אלא במגע ומשא. ובמכות כ"א יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשין וכלאים בכרם ובשביעית ויו"ט וכהן ונזיר בביה"ק, ובגמ' הרבו להקשות וליחשוב נמי כו', ושמעתי שבעל קהלות יעקב ז"ל אמר שהג"ר פנחס עפשטיין ז"ל הק' לו דליחשוב נמי חורש במגרש, וכדתנן בערכין אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה כו', נויש להעיר שהקו' להחניוך מצוה שמ"ב שלוקין ע"ז וברמב"ם פ"ט מסנהדרין לא מנה זאת במנין הלוקין, והשיב ע"ז הקה"י ז"ל דא"כ לא משכח"ל כהן ונזיר בבית הטומאה, וכדאי' במכות י"ב א' ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חיותם לחיים נתנו ולא לקבורה. ושו"ר שבדרך אמונה ה' שמיטה ויובל. פ"יג ה"ג בבאור ההלכה הביא ג"כ קו' ות"י הנ"ל.

ולהנ"ל משכח"ל טומאה במגרש בקבר שקדם לעשית עיר מקלט, וקבר שאינו מטמא באהל.

ולכא' ק' עוד דמשכח"ל קבר של רוצח דאי' במכות סופ"ב דגלי ביה רחמנא, אך י"ל שנקבר בעיר עצמה ולא במגרש, וכדילפי' שם תהא דירתו שם תהא קבורתו והרי דירתו בעיר עצמה, (וכ"כ בס' שיח יצחק, ובס' ושב הכהן בערכין דף ל"ג), ואפשר שהאיסור לחרוש לא נאמר בעיר אלא רק במגרש, אך ברמב"ם פ"יג משמיטה ה"ה משמע שגם את העיר אסור לשנות ולעשותה לשדה וי"ל.

נדבת ידידנו הרה"ג

מוה"ר יעקב ישראל בן חנה נ"י

להצלחת הבניה, יהי ביתו בית ועד לחכמים, מלא אורה ושימחה

וע' ב"ב כ"ד ב' מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה כו', ובגמ' מ"ט אמר עולא משום נויי העיר, ותיפו"ל דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה.

וק' מאי הק' בגמ' תיפו"ל משום אין עושין שדה מגרש, והרי נפ"מ לרבינא בקרנות ולרב אשי מול העיר ולא בקרנות, [ובקר"א עירובין נ"ו ב' רמז לקו' זו על ד' רב אשי ולכא' ק' גם לרבינא], וע' בשו"ת זכרון יוסף או"ח סי' ז' אות מ"ב נקט ששי' הרמב"ם כרבינא שאין מגרש לקרנות, וכ' שלפ"ז ה"י אפשר ליישב קו' הגמ' במרחיקין את האילן מן העיר דנפ"מ לקרנות. אך בשפ"א שם כ' שסתימת ד' הרמב"ם בפ"יג מהל' שמיטה היא כרבא בעירובין שם שהמגרש הוא בעיגול, וק' כנ"ל].

והנה כב' הגר"ח קניבסקי השיב ע"ז: אסור לקבור במגרש אבל לא מצינו שצריך לפנות קבר שהי' בו מקודם, ועוד קבר שלפני הדיבור אינו מטמא באהל. ע"כ.

והנה בס' יהושע כ"א כ"א נאמר שנתנו ללויים את שכס עיר מקלט, ואח"כ בפכ"ד ל"ב הוזכר קבורת יוסף בשכס, וסדר הפסוקים משמע שנתנית שכס ללויים קדמה לקבורת יוסף, ואולי כמו שאמרו בפסחים ו' ב' אין מוקדם ומאוחר בתורה ה"נ בנביאים, וע' בס' בית האוצר כלל ק"ט שהביא מתו' יומא ל"ח ב' ד"ה דלא שגם בנביאים אמרי' אין מוקדם ומאוחר וכן הביא מירושלמי ר"ה פ"ה ה"א.

והנה בתו' ב"ב נ"ח א' הק' במה שמבואר שם שקבר של אברהם אבינו ואדם הראשון מטמא באהל, והרי קבר שלפני הדיבור מטמא רק במגע, ות"י דאף דנכרים אין קרויים אדם אבל אברהם איקרי אדם דכתיב האדם הגדול וכן אדם הראשון.

ובסוכה כ"ה א' ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי, ובחשק שלמה ב"ב שם הק' שהרי יוסף היה לפני הדיבור ולמה מטמא במשא. והנה באמת של"ק שהרי הרמב"ם פ"א מהל' טו"מ ה"יב כ' "אחד המת מישראל או מן הגוים מטמא במגע ובמשא, ואין הגוי מטמא באהל", ואמנם יש לשאול שהרי ברמב"ם שם ה"ב כ' שטומאת משא במת היא מק"ו ממה שמטמא באהל, והרי גוי אינו מטמא באהל ומנלן דמטמא במשא וצ"ע, אך עכ"פ מפורש שאף שאינו מטמא באהל מטמא במשא, וא"כ ה"נ י"ל לענין קבר שלפני הדיבור.

אך בחשק שלמה שם כ' שהואיל ופי' בגמ' את הפסוק ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם דקאי על נושאי ארונו של יוסף, א"כ מפורש בפסוק שיוסף נקרא אדם, ולפ"ז ה"נ שמטמא באהל, והביא עוד ממדרש רבה שמות פרשה כ' "ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ואין אדם אלא יוסף שנאמר (תהילים ע"ח) אהל שכן באדם", והיינו שבתהילים שם כתיב "יוטש משכן שלו אהל שכן באדם", ופי' המד"ר דמשכן שלו היה בחלקו של יוסף ונקרא אדם ומוזה למדו שהיו טמאים לנפש אדם היינו יוסף.

מיהו בתרגום שם א"י "בני נשא", והכוונה לסתם בני אדם. ובסוכה שם ס"ל לר"ע שאותם אנשים שהיו טמאים לנפש אדם היו מישאל ואלצפן, ולא דריש על יוסף ואפשר דס"ל כהתרגום דיוסף לא איקרי אדם, וא"כ אפשר שד"ז אם קבר יוסף מטמא באהל תלי' במחלוקת תנאים זו, שלר' יוסי איקרי אדם וכן להמדרש שפי' דאהל שכן באדם קאי על יוסף, ולר"ע שמפרש על נדב ואביהוא אין מקור דאיקרי אדם, ואפשר שסובר כהתרגום בתהילים דאדם היינו בני נשא ולא קאי על יוסף והנה מה שתי' הגר"ח ק"ע שהיה מותר לקבור את יוסף במגרש של עיר מקלט משום שהיה קבר שלפני הדיבור ואינו מטמא הרי תלי' במחלוקת תנאים הנ"ל.